

KUR'ÂN'I SALT OKUMANIN DEĞERİ

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ •

ÖZET

Kur'an, yaşanmak için gönderilmiştir. Bu sebeple o, önce okunarak anlaşılmalı, daha sonra da yaşanarak hayata geçirilmelidir. Bu aşamalara göre; onun hayata geçirilmesi, anlaşılmasına, anlaşılması da bolca okunmasına bağlıdır. Bu her bir aşama, birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde ve hiçbirinden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla, Kur'an tilâveti, onu düşünmede, anlamada ve ona uymada son derece önemli bir yere sahiptir ve ayrı bir değer ifade eder.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Okumak, Tertîl, Değer.

ABSTRACT

The Significance of Verbal Chanting of the Koran as a Religious Exercise

The Glorious Koran was descended for human beings to be practised in daily life. Therefore, it should be read first, then be duly comprehended and finally its commandments be put into practice. This could be achieved by frequent reading of the text followed by a thorough comprehension of its contents so as to be conformed to. There is a close interrelationship among these successive phases

• Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı.

which, at the same time, constitute a unity for the study of the Koran. There is no doubt that the first step, i.e. the verbal reading of verses, to be the most important step of all.

Key Words: *The Koran, Reading, Chanting, Value.*

Vahyin inmesiyle beraber onun oluşum süreci, onu dinlemek, okumak, yazmak ve içeriğini anlayıp kavramak seyriyle devam edegelmiştir. O, kendinden önce inen diğer ilâhî kitapların bozulması, buna bağlı olarak da toplumların sosyal yapılarının ve değerlerinin çöküntüye uğraması sonucunda toplumsal uyanışı ve kalkınmayı yeniden ihya etmek, barış ve huzuru temin etmek amacıyla indirilen son ilâhî mesaj olma özelliğine sahiptir. Bu ilâhî mesaj, vahyi indiren melek tarafından Peygambere önce okunmuş,¹ sonra, ondan ezber dinlenmek suretiyle kontrol edilmiş,² akabinden, yeter miktarda onun izahı ve açıklaması ilâhî irade gereğince Peygambere bildirilmiş,³ böylece ona, aldığı vahyi aynen tebliğ etme görevi yüklenmiştir.⁴ Bu görevlendirmede öne çıkan dört önemli nokta vardır:

Vahyin (Kur'ân'ın) okunması

Vahyin ezberlenmesi

Vahyin içeriğinin (mesajının Peygambere) açıklanması

Vahyin başkalarına aktarılma (tebliğ) görevi.

Burada, üzerinde durulması gereken ve çalışmamıza konu olan

¹ A'lâ, 87/6.

² Tâhâ, 20/ 114, Kiyâme, 75/ 17.

³ Kiyâme, 75/ 19.

⁴ Mâide, 5/ 67.

husus; vahiy olayındaki “okuma” olgusunun, hem asr-ı saâdetde, hem de, daha sonraki dönemlerde müslümanların sosyal yaşantılarına yansımaları. Ayrıca, bunun bireysel ve toplumsal açıdan bir ibadet, dînî bir vecibe ve dini bir tören olarak yürütülmesi, icra edilmesi. Kur’ân’ın, ilahî bir kelâm olması sebebiyle okunup dînî hayata bu yönüyle yerleşmesi gerçeği ele alınırken şu sorulara cevap aranacaktır:

Kur’ân’ı salt okuma ne demektir? Kur’ân hangi amaçla indirilmiştir? Vahiy meleğinin Peygambere okuduğu usul bu anlama gelir mi? Vahiy meleğinin Peygambere, Peygamberin ona okuması ne mana ifade eder? Peygamberin onu ezberlemesi neyi gösterir? Peygamber onu niçin yazdırmıştır? İndiği dönemin hemen sonrasındaki sosyal yaşantıda vahyin izleri hangi alanda görülmüştür? Peygamber, Kur’ân’ı salt okuma konusunda ashabı teşvik etmiş midir? Peygamberin, ashabını, onu okumaya teşvik etmesindeki amacı nedir? Kur’ân’ı salt okuma, asr-ı saâdetde fiili olarak nasıl gerçekleşmiştir? Kur’ân’ı okumada onu anlama şartı var mıdır? Kur’ân’ı anlama kapasitesine sahip olmamak, onu salt okumaktan men etmeyi gerektirir mi? Kur’ân’ı salt okuma hangi amaçla gerçekleştirilir? Kur’ân okurken sarf edilen performans boşuna bir gayret midir? Kur’ân’ı salt okumanın, onu tefekkür etmeye ve anlamaya katkısı yok mudur? Meâl ve tefsir okumak, Kur’ân okumak anlamına gelir mi? Kur’ân’ı salt okumakla ilgili ayetten ve hadisten referanslar var mıdır?

İşte biz, makalemizde, bu ve benzeri sorulardan hareketle geniş bir düşünce yelpazesi açarak Kur’ân’ı salt (lafzen) okumanın bir değer ifade edip etmediğine bakacak, bu konu ile ilgili ayetlere ve bazı hadislerle yer vererek bunların bu konuya nasıl referans olduklarına cevap aramaya çalışacağız.

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de, Kur'ân'ın salt okunmasına tepki gösteren, böyle bir gayretin hiçbir fayda ve sevap temin etmeyeceğini söyleyen, hatta daha da ileri giderek bu uygulamanın, boşuna harcanan bir zaman olduğunu savunanlar vardır.⁵ Başlangıçta bunlar, bu fikirlerini, Kur'ân'ın anlaşılması gölgelenir veya Kur'ân'ın asıl indiriliş maksadının hidayet ve rehber olduğu bir tarafa bırakılıp onun anlaşılması ve yorumlanması ikinci plana atılmak suretiyle sekteye uğrar endişesiyle ortaya atmışlarsa da, zamanla bu fikrin müntesipleri, Kur'ân okuma hadisesini sıradan bir iş gibi basite indirme gayretine, bilerek veya bilmeyerek girmişlerdir. Her şeyden evvel unutulmamalıdır ki, Kur'ân Allâh kelâmıdır. Onun lafızları sıradan bir söz, taşıdıkları mana sıradan bir mesaj, telaffuzu sıradan bir nağme, yazılı olarak kayıt altına alınması sıradan bir metin değildir. Bu özellikleriyle Kur'ân bir bütündür. Öyleyse o, yazılıp mushaf halinde bir araya toplanmasıyla metin açısından; okunup ezberlenmesiyle telaffuz (kırâat, tilâvet) açısından; açıklanıp yorumlanmasıyla tefsir açısından bir değerdir ve her biri ayrı bir öneme haizdir.

Biz, burada, Kur'ân'ın salt okunmasıyla, onun, -manası bilinsin veya bilinmesin- harflerinin ve kelimelerinin lisan ile seslendirilmesini ve süslenmesini kastediyoruz. Başkalarının, “kuru kuruya telaffuz” diye nitelendirdiği bu olgu, tarihî seyri içerisinde sistemli bir şekilde gelişerek zamanla müstakil bir ilim halinde günümüze kadar geldiği de ayrı bir gerçektir.⁶

⁵ Son dönemlerde çıkıp da bu tür görüşlere zaman zaman yer verilen eserlerden biri için bkz. Muhammed Ahmed Abdüsselam, *Hukmü'l- Kırâa li'l- Emvât*, çev. H. Rahman Açar, Ankara, 1995. s. 15 vd.

⁶ Kiraat ilminin tarihçesi hakkında geniş bilgi için bkz. Karaçam, İsmâil, *Kur'ân-ı Kerîm'in*

Hiç kimse Kur'ân'ın, öncelikle bu amaç için (sırf okunması amacıyla) indirildiğini iddia edemez. Aksine o, yaşanmak ve böylece hayatın bir parçası olmak için indirilmiştir.⁷ Bu sebeple elbette ki onu anlamak ve kavramak birinci görevdir. Çünkü o uyulması gereken bir tebliğdir,⁸ bir öğüttür.⁹ Ancak bu, onun, fertlerin ve toplumların hayatında başka bir amaç taşımadığı anlamına gelmez.

Vahiy meleğinin Peygamberle buluşması esnasında gerçekleşen tedrisatın çift yönlü olduğu, bunun birinci aşamasında, indirilen vahyin Peygambere okunması, ikinci aşamasında ise Peygamberden ezber dinlenmesi göz önünde bulundurulursa; tedrisatta *semâ* ve *arz*¹⁰ usulünün birinci derecede bir öneme haiz olduğu hemen anlaşılır. Bunda, vahyin doğru algılanması ve doğru aktarılması hedeflenirken, eğitimde uygulanması gereken bu aşamaların vazgeçilmezliğine işaretler vardır. Eğer salt okuma hiçbir mana ve değer taşımıyorsa, o zaman, Cibrîl'in Peygambere Peygamberin de Cibrîl'e okuması neyle izah edilebilir? Bunu, sadece vahyin bildirilmesi, algılanması

Nüzûlü ve Kırâati, İstanbul, 1974, s. 243 vd.; Keskiöğlu, Osman, *Kur'ân-ı Kerîm Bilgileri*, Ankara, 1989, s. 157 vd.; Tetik, Necati, *Kırâat İlminin Ta'limi*, İstanbul, 1990, s. 70 vd.; Yıldırım, Zeki, *İlkiyâ el- Harrâsî'nin Ahkâmı'l Kur'ân Adlı Eserine Göre Kırâat Farklarının Âyetlerin Tefsîrindeki Rolü* (Basılmamış Y.L. Tezi), Erzurum, 1990, s. 30- 40; Dağ, Mehmet, *Kırâat Farklılıklarının İslâm Hukûkuna ve Metodolojisine Etkisi* (Basılmamış Y.L. Tezi), Erzurum, 1998, s.5 vd.; Adıgüzel, Mehmet, *Kırâatlar Açısından Fahrüddin er-Râzî ve Tefsîr-i Kebîri* (Doktora Tezi), Erzurum, 1998, s. 21. vd.; Okçu, Abdülmecit, *Kırâat Açısından Taberî ve Tefsîrî* (Doktora Tezi), Erzurum, 2000, s: 91- 133.

⁷ Zümer, 39/2.

⁸ Ahkâf, 46/35.

⁹ Sâd, 38/87.

¹⁰ *Semâ* ve *arz*, kıraat ilminin öğretilmesi usullerindendir. *Semâ*: Talebenin, hocasının ağzından dersi dinlemesi; *Arz*: Talebenin hocasına dersi takdim etmesidir. Her iki usul de Peygamberin tatbikatına dayanmaktadır. Resulullah Kur'ân'ı, Cibril'den *semâ* yoluyla almış, *arz* usulüyle takdim etmiş, aynı metodu, sahabe için de uygulamıştır. Geniş bilgi için bkz. Tetik, a.g.e. s. 91 vd. Adıgüzel, Mehmet, *Kur'ân'ı Kerîm'in Tecvîdi ve Tilâveti*, Erzurum, 2001, s. 14.

anlamına hamletsek bile, her okuyuşta böyle bir bildirinin yenilendiği ve yeniden o vahiy ortamının yaşandığı rahatlıkla söylenebilir. Kaldı ki Cenâb-ı Hak, Hz. Peygambere, onu bir an önce zapt etme konusunda neredeyse Cibrîl’le yarışıyor gibi çabuk davranmaması gerektiğini bildiriyor, hemen ardından da ona, onu okumak, cem etmek ve manasını beyan etmek konusunda¹¹ garanti veriyor. Böyle olmasaydı, yani, müdârese/ okuma, sonra dinleme yoluyla vahyin inmesi gerçekleşmeyip önceki ilâhî kitaplar gibi levhalar halinde toptan indirilseydi, o zaman, “vahyin ezberlenmesi, dolayısıyla sıkça okunması gerekli olmayıp, sadece metinler halinde çoğaltılması yeterlidir” denilebilirdi. Ama ilâhî irade bunu böyle dilememiş ve başlangıçta bunun ilk uygulamasını da Cibrîl’le beraber Peygamber de bizzat gerçekleştirmiştir. Buradan hareketle denilebilir ki; önceki ilâhî kitapların tahrif edilmesinde, onların sadece metinler halinde kalıp, ezberlenmemesi okunmaması etkin bir rol oynamıştır.¹² Halbuki, Kur’ân’ın indirilmesiyle birlikte onun korunmasında öngörülen öncelikli tedbir, onun metne dökülüp Peygambere teslim edilmesi değil, bizzat Peygambere ezberlettirilmesi olayıdır. Vahyin bu metotla Peygambere indirilmesi, Peygamberden sonra bu vahyin, beşerden beşere aynı metotla intikal ettirilmesine de ayrıca bir numunedir. Bu yüzden, vahiy, Peygamber tarafından ashaba hemen aktarılınca, yine onun nezaretinde önce metinler halinde yazılmış,¹³ akabinden hemen, yüzüne ve ezber talimi yapılmaya başlanmıştır. İşte bu usul, vahyin

¹¹ Kıyâme, 75/16- 19.

¹² Kur’ân’ın kolaylıkla ezberlenmesi- hafızaya kaydedilmesi, onun ayrı bir i’câz yönünü gösterir. Zira, semavî kitaplar içerisinde ezber yapılması kolaylaştırılmış tek kitap Kur’ân’dır. Allah’ın diğer kitaplarından hiçbiri, Kur’ân gibi ezberden okunmamıştır (Râzî, Fahreddîn, *Tefsîr-i Kebîr*, Beyrut, tsz. VII, 791).

¹³ Keskiöğlu, s. 85. Cerrahoğlu, İsmâil, *Tefsîr Usûlü*, Ankara, 1979, s. 53-54.

korunmasında ve Cibrîl'den alınan şekliyle olduğu gibi intikal ettirilmesinde birinci etkindir. Bunun yanında, ramazan aylarında Hz. Peygamberin, o ana kadar inen vahyin tamamını Cibrîl'e okumak suretiyle kontrol ettirmesi de¹⁴, ilâhî irade tarafından vahyin lafzına ve okunmasına verilen ayrı bir önemi arz etmektedir. Vahye gösterilen bu hassasiyet, Kur'ân'ın içeriğine, manasının anlaşılmasına, mesajının doğru kavranmasına yönelik bir çaba olduğu gibi, aynı zamanda onun harflerinin doğru telaffuz edilmesine ve okunmasına karşı da duyarlı davranılması gerektiği anlamını taşır. Kur'ân'da bu noktaya dikkat çeken sarîh ayetler vardır. Furkân suresinde, Cibril'in, Kur'ân'ı Peygambere indirirken ağır ağır, tane tane, tek tek telaffuz ederek güzel bir şekilde okuduğu bildirilirken,¹⁵ Müzzemmil suresinde Hz. Peygamberin, Cebrâil'den almış olduğu usul (terfîl) ile, dinlediği gibi aynı şekilde okuması emredilmektedir.¹⁶ Dolayısıyla ashab da, Hz. Peygamberin okumuş olduğu usul ile okumaya son derece gayret göstermişler, bunun için özel mekânlar oluşturarak (Suffa'da) ders almışlar,¹⁷ öylece zamanlarının bir kısmını, Peygamberin denetiminde bu iş için hasretmişlerdir. Bu uygulama Asr-ı Saâdet'te bu şekilde devam ederken, sahabe arasında Kur'ân okumakta mahir olanlara özel bir statü uygulanmış, bunlar seçilerek diğer beldelere Kur'ân öğretimi

¹⁴ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh*, İstanbul, 1315. Fedâilü'l Kur'ân, 7, VI, 101.

¹⁵ Furkân, 25/32.

¹⁶ Müzzemmil, 73/4.

¹⁷ İslâm tarihinde, Resulullah'ın, ashabına Kur'ân dersleri verdiği ilk eğitim- öğretim müessesesi "Suffe"dir. Burası, Peygamberin mescidinin geri tarafında kurulmuş seki gibi yüksekçe bir eyvandır. Burada devamlı kalanların haricinde diğer sahabe de zaman zaman buraya gelerek Kur'ân ve hadis öğreniminden istifade ederlerdi. Bunlardan yetişenler, müslüman olan kabilelere Kur'ân muallimi olarak yollanırdı. Hz. Peygamber, kendisinin haricinde diğer bazı sahabîleri de burada hoca olarak görevlendirmiş, yapılacak diğer eğitim esasları da bizzat kendisi tarafından tespit edilmiştir (Baktır, Mustafa, *Suffe Ashâbı*, İst. 1984, s. 40- 43).

için gönderilmiş,¹⁸ böylece “güzel Kur’ân okuma” ayırıcı bir özellik olarak farklı bir konuma oturtulmuştur. Bu alanda, ileri derecede mesafe kat eden öyle sahabîler çıkmıştır ki, bunlar bizzat Hz. Peygamberin övgüsüne mazhar olmuşlardır.¹⁹ Hatta Hz. Peygamberin, Kur’ân dinlemek istediği zaman, güzel okumasından etkilendiği sahabîden okuması için bizzat talepte bulunduğu kaynaklarda geçmektedir.²⁰ Aynı şekilde; bir gece evinde Kur’ân okurken meleklerin buna iştirak etmelerini gözleriyle bizzat gören sahabînin, ertesi gün bunu Hz. Peygambere bildirmesi üzerine onu, o gece okuduğu gibi yeniden okumaya ısrarla teşvik etmesi,²¹ bir açıdan Hz. Peygamberin tebliğinin amacına ulaştığına dair bir müjde olarak algılanıp, diğer yandan, tilâvet olunan Kur’ân’ın, sema ehli nezdinde de ayrı bir değer taşıdığı anlamına gelir. Yine Resulullah, ashabı arasında güzel Kur’ân okuyanların bulunmasından dolayı Allah’a hamletmiş, bundan son derece mesrur olmuştur.²² Bu ve benzeri olaylarda Hz. Peygamberin ikrarıyla onay alan bu uygulama, böylece, nadide müesseseler (dârü’l-kurrâ; dârü’l-huffâz)²³ ve numune

¹⁸ Meselâ, Mus’ab b. Umeyr’i Medine halkına, Kur’ân öğretimi için gönderen Hz. Peygamber, Yemen’e vali olarak da, sahabe arasında en iyi Kur’ân okuyanlardan biri olduğundan dolayı Muâz b. Cebel’i tayin etmiş, özellikle ona, zekat toplama ve Kur’ân okutma konusunda hassas davranmasını tembihlemiştir (İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, Beyrut, 1985, III, 118, 585; Kayaoğlu, İsmet, *İslâm Kurumları Tarihi*, Ankara, 1985, s. 122).

¹⁹ Buhârî’de şu rivayet yer alır: “Kur’ân’ı şu dört kişiden alınız (öğreniniz): Abdullâh İbn Mes’ûd, Sâlim, Muâz b. Cebel, Ubey b. Kâ’b” (Buhârî, *Fedâilü’l-Kur’ân*, 8, VI, 102)

²⁰ Bkz. İbn Kesîr, İsmâil b. Kesîr, *Fedâilü’l-Kur’ân*, Beyrut, 1987, s. 154- 155.

²¹ Bkz. Buhârî, *Fedâilü’l-Kur’ân*, 15, VI, 106.

²² Mescid-i Nebvî’de güzel sesiyle Kur’ân okuyan Ebû Huzeyfe’nin azatlısı Sâlim’i bir müddet dinleyen Resulullah, “Ümmetimin içerisinde senin gibi bir ehl-i Kur’ân bulunduran Allah’a hamd olsun” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Beyrut, 1969, VI, 165) diyerek sevincini açıkça belirtmiştir.

²³ Suffe’de Kur’ân eğitimi üzerine yetişen sahabeye “Kurrâ” ismi verilirdi. Suffe’ye de “Dârü’l Kurrâ” demek en uygun isimdir (Zebîdî, Zeynüddîn, *Tecrid-i Sarîh*, çev. Ahmed

şahsiyetler (kurrâ; reîsü'l- kurrâ)²⁴ eşliğinde, asr-ı saâdetten günümüze sistemli bir şekilde taşınmıştır.

Peygamberin, ashabını ve onların şahsında bütün ümmetini bu şekilde Kur'ân okumaya teşvik etmesinde çeşitli amaçlar aranabilir: Kur'ân öğretimini yaygınlaştırmak, onları Kur'ân ile devamlı irtibatlı tutmak, ibadetler(de bir rûknün yerine gelmesi) için eğitmek, Kur'ân'ın anlaşılmasına zemin hazırlamak, Kur'ân'ı yaşanır hale getirmek, Kur'ân'ı koruma altına almak, indiği gibi nesilden nesle aktarmak, bu amaçlardan ilk etapta akla gelen sadece bir kağıdır.

Bilindiği gibi toplumlar, sosyal bir vakıa olarak farklı sınıfları kendi bünyesinde barındırır. İman etmiş olsun veya olmasın, her toplum yapısında zengin- fakir, güçlü- zayıf, yaşlı- genç, sağlıklı- özürlü, zeki, gabî, bilgili- cahil, kabiliyetli- kabiliyetsiz, okur- yazar- ümmi, ... sınıflaşması doğal olarak mevcuttur. Bu gerçek inkar edilemez. Böyle bir gerçek karşısında Kur'ân'ın, toplumlardaki bu farklı yapılaşmasını göz önünde bulundurmaması düşünülemez. Zira, Kur'ân'ın indiği ortamda da aynı sosyal yapının bulunmasından daha tabii ne olabilir? Oğün ki nüfus yoğunluğuna göre az sayılabilecek bir oranda da olsa, edebi alanda varlığını hissettiren şahsiyetler, ön plana

Naim, Kâmil Miras, İst. 1936, XI, 227). İlk resmi kurum olarak ashab-ı suffe ile tedrisata başlayan bu müesseseler, sonraki dönemlerde, Kur'ân'ın muhtelif vecihlerle okunmasını öğretmek amacıyla “Dâru'l- Kurrâ, Dâru'l- Huffâz” ismi altında, gelişerek ve yaygınlaşarak varlıklarını sürdürme gelmiş, bu sahada çok önemli hizmetlere imza atmışlardır (Bkz. Keskiöğlü, s. 157).

²⁴ Kırâat ve Tecvid ilmi literatüründe “Kurrâ” kavramı, “hafızlardan ilmini hususi bir şekilde okuyup tamamlamış olanlar” hakkında kullanıldığı gibi, kendilerine kıraatlerin nispet edildiği kırâat imamlarına da “Kurrâ” tabir edilmiştir. “Reîsü'l -Kurrâ” ise, yaşadığı dönem ve muhitte kurrâ'lık vasıflarını taşıyan, ehl-i Kur'ân arasında kırâat ilmi sahasında en üst düzeyde bilgi ve tecrübe sahibi, icazeti itibariyle en kıdemli olan ve “Reîsü'l- Kurrâ'lık Makamı”nı hak eden, kurrâ'nın başı, önderi olan zat anlamında kullanılmıştır (Çollak, Fatih, “Reîsü'l Kurrâ'lık Müessesesi”, *Kur'ân ve Tefsîr Araştırmaları, IV (Kırâat İlmi Problemleri)*, İst. (2002), s. 183).

ıkan simalar, edipler, şairler, toplumdaki ağırlıklarını daima hissettirmişlerdir. Zaten Kur'ân'ın gelişine ilk itirazlar da bunlardan olmuştur. Çünkü, Kur'ân'ın meydan okumasında birinci derecedeki muhatapları bunlardır. Onlar, buna benzer sözler söyleyememişler, bundan aciz kalınca da²⁵ kendileri için en pratik ve kolay yol olan yalanlamayı tercih etmişlerdir. Gösterdikleri tepkiler, manasındaki belâgatla birlikte, Kur'ân'ın nağmeli ve güzel okunmasıyla, lafzen muhataplarını cezbetmesinden / halavetinden, böylece kendi şiirlerinin ve eserlerinin gölgede kalmış olmasından kaynaklanmıştır. Bu yüzden, ilk tedbir olarak, kendi yandaşlarına, Kur'ân'ı dinlememelerini, onun o cezbedici tesir alanına girmemek için Kur'ân okunurken gürültü çıkarmalarını²⁶ tavsiye etmişlerdir. Burada, Kur'ân'ın onlara vereceğı mesajdan ziyade, öncelikle, onun, salt okunmasındaki etkin güce işaret vardır ve Hz. Peygamberin sesinin bastırılmak istenmesinin sebebi de budur. Zira Kur'ân'ın tebliğı ve mesajının tesirinden kurtulmanın yolu, gürültü çıkarmak değildir. Bu tür bir engelleme, Kur'ân'ın tilâvetini, kısa bir süre de olsa sekteye uğratmaya yöneliktir. Bu yüzden, başlangıçta onun telaffuzunun engellenmesi, bunun cazibe merkezi haline gelmesinin önlenmesi, onlar için meselenin kökten ve pratik olarak halledilmesi demektir. Bu mantıktan hareketle, toplum üzerinde baskı kurmak suretiyle bunu engelleme girişiminde bulunmuşlar ve başarı kazanacaklarına az da olsa kendilerini inandırmışlardı. Diğer taraftan, Kur'ân'a (ilk) iman edenler ise, onu hangi açılardan hayata geçirmeleri gerektiğini çok iyi tespit etmişler ve hiç tereddüt etmeden bunları gerçekleştirmeye çalışmışlardır. İşte böyle bir psiko- sosyal ortam içerisinde bulunan

²⁵ Bkz. Bakara, 2/23- 24, Yûnus, 10/38- 40, Hûd, 11/13- 14.

²⁶ Fussilet, 41/26.

karma bir toplum üzerine vahiy inince, birden bire Kur'ân gündeme oturmuş, muhataplarının her biri, kendine göre, onunla irtibat kuracağı bir bağ bulmuş, kendini bir yönüyle, mutlak olarak Kur'ân ile bütünleştirmiştir. Ona iman edenler arasında da mevcut olan bu farklı sınıfların her birinin, aynı ölçüde Kur'ân ile irtibatlarını gerçekleştirdiklerini, yani hepsinin Kur'ân'ı anlayarak okuduğunu veya okumuş olmaları gerektiğini herkesin aynı kapasitede onu anlayıp yorumladığını iddia etmek, mantıklı bir yaklaşım değildir. Kültürel açıdan o gün, zaten geri olduğu kabul edilen bir toplumun çoğunluğunun- ki İslâm öncesi döneme “cahiliye dönemi” denmesinin sebebi de budur- alt tabakada kalmış, ezilmiş, gerçek kimliğine kavuşamamış, yoksul, avam, ümmî bir zümreden,²⁷ geri kalan (az bir) kısmının ise zengin, okur- yazar, söz sahibi, ileri gelenler (eşraf) gibi seçkin bir zümreden teşekkül etmiş olması, bunu haliyle imkansız kılmaktadır. Aksini iddia etmek İslâm'ın ruhuna da uymaz. Zira, böyle bir durumda Kur'ân, insanlar arasında sınıf ayırımına fırsat tanımış, (seçkin) bir zümreyi gözetip (düşük) bir zümreyi dışlamış ve i'cazını dar bir çerçeveye sıkıştırarak evrenselliğine gölge düşürmüş olurdu. Halbuki Kur'ân, bütün beşeri tek bir fert gibi muhatap alıp insanlar arasında ayırım yapmaz. Kaldı ki, bu sosyal yapıyı sadece, Kur'ân'ın indiği coğrafi bölge açısından düşünmemiz yeterli olmaz. Kur'ân'ın ulaşması gereken diğer bölgelerde de durum farklı değildir. Bu sebeple, bu bölgelere Kur'ân'ı aktarmak için tayin edilen kişilerde (sahabede), sadece fakih veya müfessir olma özelliği aranmamış, aynı zamanda bu şahısların, özellikle, kurrâ (Kur'ân okumakta mahir olanlar, hafızlar) olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Bununla hedeflenen, Kur'ânın doğru anlaşılması, doğru yorumlanmasıyla

²⁷ Bkz. Kayaoğlu, s. 123.

birlikte öncelikli onun doğru tilâvet edilmesidir. Çünkü, kıraat temeldir, anlama, tefsir ve benzeri faaliyetler, ancak doğru okuma temeli üzerine bina edilebilir. Gönderildikleri bölgelere bir dönem yerleştirilen bu zatların ilk icraatları, Kur’ân’ı talim ettirmek, onun sahih ve doğru tilâvetini gerçekleştirmek olmuştur. Çünkü bunda, (namaz gibi) hemen mükellef kılındıkları ibadetler tam olarak icra edilsin diye aciliyet söz konusudur. Böylece Kur’ân, o toplumda farklı alanlarda yer tutmuş, bunun sonucunda da, bir yandan fakihler, müçtehitler, müfessirler; diğer yandan ise kıraatte mahir olan şahsiyetler yetişmeye başlamıştır. Sonraki dönemlerde ise, Kur’ân tilâveti alanındaki pratik çalışmalar daha hızlı bir seyir takip etmiş, o bölgelerden daha geniş alanlara yayılarak bir meslek, bir ekol haline gelmiştir. Aynı sosyal yapıyı zaman açısından da irdelememiz gerekir. Çünkü o sosyal yapı, günümüzde de, daha zor şartlarda varlığını sürdürmektedir. Zira, Kur’ân’ın indiği o dönemde, yakın bölgelerde bulunan farklı toplumların bile, son derece önem arz eden vahiy dilini (Arapça’yı) bilme gibi bir avantajla Kur’ân’a yönelmeleri mümkündü. Günümüzde ise, Arapça bilmeyen diğer toplumların, böylesi bir dezavantaj ile Kur’ân’la yüz yüze gelmesinin ne denli zor olduğunu tahmin etmek güç olmasa gerektir. Bu zorluk, Kur’ânın tilâveti şöyle dursun, Kur’ân’ın temelden anlaşılması ve yorumlanması alanında kendini çok bariz hissettirir. Böyle bir toplum için Kur’ân’la tanışmanın en pratik yolu, önce onun tilâvetini öğrenmektir. Öyleyse, Kur’ân tilâvet etmek suretiyle onu hatmetmeyi, ona yaklaşmayı, ona ilgi duymayı, onunla tanışmayı, toplumlardaki bu farklılığı dikkate almadan, sadece, herkes tarafından onun “anlaşılması, manasının kavranması” şartına bağlamak ve yorumlamak²⁸ son derece yanlıştır

²⁸ Bkz. Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur’ân’daki İslâm*, İst. 1992, s. 101- 102.

ve vakıya da terstir.

Bu açıklamalardan hareketle denilebilir ki; Kur'ân tilâveti iki amaç için gerçekleştirilir:

Kur'ân'ı anlamak, yorumlamak, ondan hüküm çıkarmak maksadıyla okumak.

Kur'ân'ı ibadet maksadıyla okumak.

Onu anlamak ve yorumlamaktan kastedilen şey, ayetlerin manalarını, harf harf, kelime kelime yorumlamak suretiyle ilâhî mesajdaki muradı anlamaya çalışmak, zahir ve batın manalarına nüfuz etmeye gayret göstererek fikir jimnastiği yapmaktır. Bu, en zor olan ve ancak ilimle elde edilen bir durumdur. Burada bilgi esastır ve sadece ilim erbabı bunda söz sahibi olabilir. Durum böyle olunca, bu güzide sınıf (alimler), bir toplumun kaçta kaçını oluşturur? Her toplumda, bu kategoride olan kişiler parmakla gösterilebilecek kadar az sayıdadır. Dolayısıyla bunlar, Kur'ân'ın o geniş ve engin mana zenginliği içerisine dalarken toplumun diğer kesimleri, bunların ufkundan hareketle Kur'ân'ın hükümlerini, kendi özel ailevi ve toplumsal hayatlarında tatbik eder, böylece Kur'ân'ı, kavranır ve yaşanır bir hale getirirler.

Kur'ân'ın ibadet maksadıyla okunmasına gelince; bunu, namaz içinde ve namaz dışında olmak üzere iki kategoride mütalaa etmek mümkündür. Namaz içerisinde okuyuş, iki ibadetin (namazın ve tilâvetin) cem edilmesi manasına gelir. Namaz dışındaki tilâvet ise, bu, onun, güzel sesle, harflerin telaffuzuna (mahreçlerine ve sıfatlarına) özen gösterilerek okunması, Kur'ân okuma kaidelerine (tecvit kurallarına) riayet edilerek tilâvetin icra edilmesi anlamını içermektedir. Tabî ki, her ikisinde de ihlâs ve niyet şarttır.

Dolayısıyla, böyle bir salt okuyuş ibadet kabul edilir. “Ümmetimin ibadetlerinin en faziletlisi, Kur’ân kıraatidir”²⁹ hadis-i şerifinde zikredilen “Kırâatü’l Kur’ân / Kur’ân okuma” ifadesi, mutlak olarak zikredilmiştir. Böyle bir okuyuşta, manasının bilinmesi ve anlaşılması şartı söz konusu değildir. Zira bunda külfet vardır. Çünkü bu okuma (kırâat), yukarıda da belirtildiği gibi, namaz ibadetinin bir rüknu olması itibarıyla hem namaz içinde zorunlu olarak gerçekleştirilir (ibadet içinde ibadet), hem de her hangi bir ibadetin rüknu olmadan kendi haliyle müstakil bir ibadet konumunda icra edilir. Her iki haldeki kıraatte de manasını bilme şartı aranmış olsaydı, bu durumda, okuma- yazma bilmeyen veya bu kabiliyete sahip olmayan ümmiler üzerinden, namazdaki “kırâatin farziyeti” düşmüş olması gerekirdi ki hiçbir kaynakta bunun cevazına rastlamak mümkün değildir. Ancak burada şu söylenebilir: Kur’ân tilâvetinde, manasının bilinmesi şartı mutlak manada gerekmediği halde, genel anlamda onu tefekkür ve tedebbür etme zorunluluğu vardır. Bu, şu demektir: Ehil olanlar (ulemâ/ manasını anlayanlar), Kur’ân tilâveti esnasında manasına nüfuz ederek onu lafzıyla bütünleştirmek suretiyle tilâvetini yerine getirmesi gerekirken; ehil olmayanlar (avam, ümmî/ manasını bilmeyenler), onun manasını anlamak ve kavramak kapasitesine sahip olamasalar bile, tilâvet esnasında, Kur’ân’ı indiren Allah’ın varlığını, birliğini, azamet ve kudretini düşünmek, Kur’ân’ın böyle bir yaratıcı tarafından indirildiğini, onun Allah’ın kelamı olduğunu, mukaddes ve mübarek mesajlar içerdiğini, Peygamberlerden, kitaplardan, ahiretten, helal ve haramdan bahsettiğini düşünmek ve bunların hikmetini kavramak durumunda olurlar. Dolayısıyla, kalp huzuruyla kırâatı

²⁹ Suyûtî, Celâlüddîn, *el- Câmiu’s- Sağîr*, Beyrut, 1990, I, 81.

gerçekleştirmekle bu maksat hasıl olmuş olur.³⁰ Yani, bir; Kur'ân'ı anlamak için düşünmek ve tefekkür etmek vardır, bir de; onu indirenin kudret ve kuvvetini, yüceliğini düşünmek ve tefekkür etmek vardır. Buradan hareketle denebilir ki; ilim sahibi olanlar, Kur'ân'ı tilâvet esnasında, onun manasını kavramaya ve çözmeye, yorum yapmaya, ondan hüküm çıkarmaya (istinbat) gayret etmeleri gerekirken; ümmi ve avam tabaka, tilâvet esnasında tefekkürlerini, Kur'ân'ı yorumlamak ve hüküm istinbat etmek için değil, ilâhî hikmetler ve lutuflar, Allah'ın fazlı ve keremi, azamet ve kudreti gibi alanlara yoğunlaştırmakla mükellef kılınabilirler. Veya; bunlar, birtakım anahtar kelimeler sayesinde kendi kapasitelerine göre, Kur'ân'ı tefekkür ve tedebbür etmeye yönlendirilebilirler. Meselâ, “cennet, cehennem, salih amel, hamd, şükr, zikir, dua” gibi manaları az çok anlaşılan kelimelerin geçtiği ayetler üzerinde her okuyucu, kendi zihni ve ilmi seviyesine göre tefekkür ortamına dalebilir, o kimse için bu tür kelimeler, bir düşünce alanı açabilir. Böylece o okuyucu, kendi gücüyle orantılı olarak Kur'ân'dan bir mefhum çıkarabilir. Kaldı ki, ilim erbabının bile her zaman, Kur'ân'ı anlamak ve yorumlamak amacıyla tilâvette bulunmak zorunda olduklarını iddia etmek de mümkün değildir. Yerine göre bunlar da, bazen, Kur'ân'ın o engin manasını kavrama gayesiyle tilâvetlerini yerine getirirken, kimi zamanda okumayı geliştirme, hıfzı güçlendirme³¹ ve benzeri amaçlarla tilâvette bulunmaları gayet normaldir. Ayrıca; Kur'ân tilâvetinin tesir edeceği farklı yönler de söz konusudur. Tilâvet esnasında her uzuv ondan nasibini alır. O, bir yandan akla ve şuura hitap ederken, bir

³⁰ Hâzin, Ali b. Muhammed, *Lübâbü't- Te'vîl fî Meâni't- Tenzîl*, Mısır, 1306, IV, 321.

³¹ Davudoğlu, Ahmed, *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*, İst. 1977, IV, 342-343.

yandan da diğer azayı (eli, gözü, kulağı, lisanı) etkisi altına alır.³² Demek ki, Kur'ân tilâvetine kendini kaptıran kimse, bir şekilde onun etki alanına girmekte, ondan istifade edeceği alanları kendine göre yakalama fırsatına sahip olabilmektedir. Böyle bir ortamda manevi huzur ve sükuneti temin etme şansına sahip olan bir şahsı, Kur'ân'dan bir şey anlamasa da, onu okumaktan menetmek veya okurken sarf ettiği performansın, gayretin hiçbir mana ve değer (sevap) ifade etmediğini iddia etmek, sosyal ve psikolojik açıdan o kişiye sağlayacağı katkıları göz ardı etmek demektir. Böyle bir çaba ve gayret, –iddia edildiği gibi- hiçbir şey ifade etmese bile, en azından Kur'ân'a hürmet ve hizmet niyeti taşır ki bu da bir değer/ibadet anlamına gelir.

Toplumların ve fertlerin Kur'ân'la olan münasebetleri, diyalogları çeşitli alanlarda gerçekleşir. Şöyle ki; Kur'ân'ı kabullenmek ve sevmek suretiyle onunla gönülden irtibat kurulur- ki bu, imanla gerçekleşir-, yine, ona ittiba etmek, onun ahkamıyla amel etmek suretiyle onunla fiilî irtibat kurulur- ki bu, teslimiyetle gerçekleşir-, ayrıca, onun fehvası ve muhtevasını muhakeme etme yönüyle zihnî irtibat kurulur- ki bu, ilimle gerçekleşir-, diğer taraftan, onu okumak suretiyle onunla lafzî irtibat kurulur- ki bu, tecvitle/ Kur'ân'ı okuma kaideleriyle gerçekleşir-, bir de, ona tazim ve hürmet etmek suretiyle onunla ruhî irtibat kurulur - ki bu da, ahlakla gerçekleşir.- Görülüyor ki, Kur'ân'a yaklaşımları tek bir cepheden değerlendirmek ve algılamak, onu dar bir kalıp ve çerçeve içerisine hapsetmekten başka bir şey değildir.

³² Krş. Nursî, Saîd, *el- Mesneviyyü'l- Arabî*, nşr. İhsân Kasım es- Sâlihî, Irak, 1988, s. 179; aynı müellif, dil, göz, el gibi azaların meşgul olmasından dolayı, gaflet anında yapılan tilâvetten bile kişinin ecre müstehak olacağını bildirmektedir. Bkz. *a.g.e.*, a.y.

Kur'ân'ın bizzat kendisi, Allâh kelâmı olması³³ hasebiyle başlı başına bir değerdir,³⁴ Kur'ân, kendisiyle ilintili olan her şeye de bir değer bahsettiğini bildirmektedir. Kur'ân'ın ilk indirildiği yer olan Levh-i Mahfûzdan,³⁵ onu indiren melek (Cibrîl)den,³⁶ kendisine indirilen Peygamber (Hz. Muhammed)'den³⁷ ve Kur'ân'la iç içe olan muhatabından o, övgüyle söz eder. Onun için; Levh-i Mahfûz, onu barındırmakla,³⁸ Cibrîl, onu indirme görevini yüklenmekle,³⁹ Hz. Peygamber, vahye muhatap olmakla seçkin kılınmış,⁴⁰ Peygamberin ümmetinin de, onu tefekkür etmek, anlamak, yorumlamak,⁴¹ yaşamak,⁴² korumak (ezberlemek), okumak⁴³ gibi hususlarla aynı şerefe nail olacağı bizzat Kur'ân tarafından bildirilmiştir.

Öteden beri, Kur'ân'ın metni ile ilgili süregelen tartışmalardan birisi de, ona abdestsiz dokunup dokunmama meselesidir.⁴⁴ Her halükarda bu tartışmanın, onun yazılı metninin bir değer ve kıymet ifade etmesinden kaynaklanması, o metnin telaffuzunun da ayrıca bir değer ifade edeceği anlamına gelir.

³³ Tevbe, 9/6, Fetih, 48/15.

³⁴ Vâkıa, 56/77, Bürûc, 85/21.

³⁵ Vâkıa, 56/78.

³⁶ Tekvîr, 81/19-21. Kıyâme suresinin 18. ayetinde ise, "Biz onu okuduğumuz vakit..." ifadesi yer almaktadır. Burada Allâh Teâlâ , Cebrail'in okumasını kendi okuması gibi saymıştır ki bu, Cebrâil'in şeref ve kıymetinin çok büyük olduğuna delâlet eder (Râzî, VIII, 376).

³⁷ Hâkka, 69/40.

³⁸ Bürûc, 85/21, 22.

³⁹ Şuarâ, 26/193. Bakara, 2/97, 98; Hacc, 22/75.

⁴⁰ Sebe', 34/28. Nisâ, 4/41, Enbiyâ, 21/107, Nûr, 24/4, Fetih, 48/28.

⁴¹ Bkz. Bakara, 2/219, 266, Al-i İmrân, 3/118, Yûsuf, 12/2, Enbiyâ, 21/10, Nûr, 24/61, Zuhurf, 43/3, Hadîd, 57/17.

⁴² Bkz. Enfâl, 8/20- 21, Zuhurf, 43/43- 44.

⁴³ Bkz. Neml, 27/93, Ankebût, 29/45, Fâtır, 35/29- 30, Hadîd, 57/16- 17, Müzzemmil, 73/4.

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz. Akpınar, Ali, "Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi", *Cumhuriyet Üniv. İlahiyât Fak. Dergisi*, c.V, sy, 1 (2003), s. 81- 109.

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de şudur: Kur'ân'ın yazılı metnini okumak, usul ve kaidesine göre onu telaffuz etmek, “kırâat veya tilâvet” anlamı taşır. Aksi halde buna “Kırâat/ Kur'ân okuma” denilmez. Yani, onun, sadece mealini ve tefsirini okumak kıraat veya tilâvet anlamına gelmez. Onun kıraat sayılması, bizzat vahyin, indiği şekildeki lafızlarla lisandan tek tek dökülmesine bağlıdır. Kur'ân'ın metni ve kıraati vahyi yansıttığı halde, onun meâli, yorumu ve izahı direkt vahyi ortaya koymamaktadır. Zira onun metni ve kırâati/okunması, tevkîfî (Peygamber tarafından bizzat bildirilmiş) olduğu halde, Peygamberin yaptığı tefsir ve açıklamalar hariç, onun üzerinde yapılan meal ve yorumlar tevkîfî kabul edilmezler.

Kur'ân ile lafzen kurulan bu irtibat, neticede, Kur'ân öğrenip okumanın hükmünü kendiliğinden gündeme getirir. Buna göre onu okumak; farz, vacip, sünnet ve müstehap olmak üzere dört kategoride incelenebilir:

Farz olan tilâvet: En az ibadet edebilecek, yani namaz kırâatını eda edebilecek kadar her mükellefin Kur'ân öğrenip, sahih bir şekilde okuması.⁴⁵

Vacip olan tilâvet: Kur'ân'ın ağır ağır, tane tane, tecvit kaideleriyle okunması.⁴⁶

Sünnet olan tilâvet: Hz. Peygamberin çeşitli vesilelerle yaptığı rivayet edilen tilâvetler.⁴⁷

Müstehap olan tilâvet: Çeşitli zamanlarda Kur'ân'dan bir miktar

⁴⁵ İbn Abidîn, Muhammed Emîn, *Reddû'l- Muhtâr*, İst. tsz. I, 538. Karakılıç, Celâleddin, *Tecvid İlmi*, Ankara, 1977, s. 18.

⁴⁶ Müzzemmil, 73/4.

⁴⁷ Nevevî, *et- Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l- Kur'ân*, Beyrut, 1986, s.69,120.

okumayı adet edinmek suretiyle yapılan tilâvetler.⁴⁸

Bu hükümlere göre, kişinin özel ve sosyal hayatında, pratikte, Kur'ân tilâvetini icra edeceği bir alanla yüz yüze gelmesi kaçınılmazdır ve zorunludur.

Bu izahlardan sonra, ilgili ayetlerin, Kur'ân'ı salt okumaya nasıl referans olduklarına bakarak ve sünnetin bu konuya getirdiği açıklığı göz önünde bulundurarak meselenin temellendirilmesini yapmaya çalışacağız.

1) Kur'ân'ı Salt Okumanın Ayetten Referansları :

“Kur'ân Okuma” anlamında Kur'ân'da zikredilen kavramlar:

Konu ile ilgili üç önemli kavram vardır:

aa) Kırâat : “Okumak” anlamında Arapça “Karae” fiilinden türemiş mastardır.⁴⁹ “Kur'ân” lafzı da aynı fiilden türemiş olup, mastarın ism-i mef'ul anlamını taşıyan ve “okunmuş şey” manasında Hz. Peygambere indirilen vahye verilen bir isimdir.⁵⁰ Cenâb-ı Hakk'ın indirdiği vahye “kitap / yazılan şey, yazılı metin” demesi, onun yazılması gerektiğine dair bir emir anlamına geldiği gibi, yine bu vahye “Kur'ân” diye isim verilmesi de onun lafzen okunmasına dair zımni bir emir içermektedir.⁵¹ Zaten Kur'ân'ın tanımı yapılırken bu nokta özellikle dikkate alınmış ve şöyle tarif edilmiştir: “Kur'ân, Peygambere indirilmiş, mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş

⁴⁸ Nevevî, 120- 124.

⁴⁹ Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, İst. 1305, I, 80.

⁵⁰ Sofuoğlu, Mehmed, *Tefsîre Giriş*, İst. 1981, s. 7. Cerrahoğlu, s. 31.

⁵¹ Subhî Sâlih, *Mebâhis fî Ulûmi'l- Kur'ân*, Beyrut, 1990, s. 17.

olan ve tilâvetiyle ibadet edilen muciz bir kelimedir.”⁵² Burada, “tilâvetiyle ibadet edilen” sözünün manası, namazda ve başka yerde ibadet niyetiyle okunmasının emredilmesidir.⁵³

Kur’ân’da “Karae” fiili, -“Kur’ân” lafzı hariç- müstaklâriyle birlikte “Hz. Peygambere indirilen vahyi, kitabı okuma” anlamında, toplam on iki ayette zikredilmekte ve bu ayetlerde şu noktalara vurgu yapılarak dikkat çekilmektedir: Kur’ân okunmaya başlarken istiâzenin yapılması,⁵⁴ Kur’ân tilâvetine Cenâb-ı Hakk’ın ismiyle başlanması,⁵⁵ iman etmeyenlerin, Kur’ân okunurken karşı karşıya kaldıkları durumları,⁵⁶ Kur’ân okunurken onu dinlemenin gerekliliği,⁵⁷ Kur’ân’ın ağır ağır, tane tane okunması,⁵⁸ Kur’ân’dan kolay gelenin okunması,⁵⁹ Kur’ân okunurken secde yapılması,⁶⁰ Kur’ân’ı Arapça bilmeyen birinin okuması,⁶¹ Hz. Peygambere iman etmeyi, gökten bir kitap indirilip onu okuma şartına bağlayarak bahane arayan inkarcıların durumu,⁶² Cibrîl’in Peygambere Kur’ân okuması,⁶³ Cibrîl’in Peygambere Kur’ân’ı okutması.⁶⁴

ab) Tilâvet: “Telâ” fiilinin mastarı olan ve lugatte “okumak”

⁵²Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l- İrfân*, Beyrut, 1988, I, 21. Çetin, Abdurrahman, *Kur’ân İlimleri*, İst. 1982, s. 30.

⁵³Mennâ el- Kattân, *Mebâhis fi Ulûmi'l- Kur’ân*, Beyrut, 1990, s. 20.

⁵⁴Nahl, 16/98.

⁵⁵Alak, 96/1.

⁵⁶İsrâ, 17/45.

⁵⁷Kıyâme, 75/18, A'râf, 7/204.

⁵⁸İsrâ, 17/106.

⁵⁹Müzzemmil, 73/120.

⁶⁰İnşikâk, 84/21.

⁶¹Şuarâ, 26/199.

⁶²İsrâ, 17/93.

⁶³Kıyâme, 75/18.

⁶⁴Alâ, 87/6.

anlamında olan bu kelime, ıstılahta, “Kur’ân’ı ağır ağır okumak” manasındadır.⁶⁵ Müştaklarıyla birlikte Kur’ân’da elli küsur ayette geçmektedir. Salt Kur’ân okumanın da direkt emredildiği⁶⁶ bu ayetlerde vurgulanan ana tema ise, kısaca şu şekilde sıralanabilir: Kişilerin amellerinin, özellikle de Kur’ân okuyanların şahitlerle tespit edildiği ve kayıt altına alındığı,⁶⁷ Vahyin, melek (Cibrîl) tarafından Peygambere okunduğu,⁶⁸ İbrahim (a.s.)’in, Allah’ın ayetlerini okuyacak bir Peygamberin, kendi zürriyyetinden gelmesi için niyazda bulunduğu,⁶⁹ Ehl-i Kitâbın da kendi kitaplarını okuduğu,⁷⁰ Kur’ân okuyanlara karşı iman etmeyenlerin tepkileri,⁷¹ Kur’ân okuyanların ahirette bulacakları karşılık,⁷² Kur’ân’ın hakkıyla okunması,⁷³ Kur’ân dinlemenin imanı artıracağı,⁷⁴ Kur’ân okunurken Ehl-i Kitâbın takındığı tavırlar.⁷⁵

“Tilâvet” lafzıyla zikredilen bunların dışındaki diğer ayetlerde ise, Hz. Peygamberin, inen vahyi, “tebliğ” amacıyla insanlara okumasına⁷⁶ ve yine, Hz. Peygamberin ibadet maksadıyla bu okumayı gerçekleştirmesine⁷⁷ vurgu yapılmaktadır. Bu ayetlerden birisi,

⁶⁵ Âsım Efendi, IV, 887.

⁶⁶ Kehf, 18/27, Ankebût, 29/45.

⁶⁷ Yûnus, 10/61.

⁶⁸ Kasas, 28/3; Âl-i İmrân, 3/58; Bakara, 2/252; Câsiye, 45/6;

⁶⁹ Bakara, 2/129.

⁷⁰ Bakara, 2/113, 121; Âl-i İmrân, 3/93.

⁷¹ Hacc, 22/72.

⁷² Fâtır, 35/29.

⁷³ Bakara, 2/121.

⁷⁴ Enfâl, 8/2.

⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/101; Enfâl, 8/31; Yûnus, 10/15; Meryem, 19/58, 73; Hac, 22/72; Mü’minûn, 23/66, 105; Lokmân, 31/7; Sebe’, 34/43; Câsiye, 45/8, 25, 31; Ahkâf, 46/7; Kalem, 68/15; Mutaffifîn, 83/13.

⁷⁶ Meselâ bkz. Bakara, 2/151; Ra’d, 13/30; Kasas, 28/40; Cuma, 62/2.

⁷⁷ Kehf, 18/27; Kasas, 28/45.

özellikle dikkat çekicidir. Sâffât suresinin başlangıcındaki ilk üç ayeti, kasem / yemin ile sıralanmaktadır. Kasemin cevabında (muksem aleyh), “vahdaniyet”in bildirildiği bu ayetlerde önce, “sıra sıra dizilenler”e, sonra, “sürüp sevk edenler”e, ardından da, “Kur’ân okuyanlar”a yemin edilmekte, böylece bu sureye, üç önemli noktaya dikkat çekilerek giriş yapılmaktadır.⁷⁸ Bu, hassasiyetle üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir durumdur. Zira yeminde vacip olan, yemin eden kimsenin, tazim ettiği veya yücelttiği şeylere yemin etmesidir.⁷⁹ Onun için, Cenâb-ı Hakk’ın, bazı mahlukatına (varlıklarına) yemin etmesi, o şeyin büyüklüğüne delâlet eder.⁸⁰ Demek ki, “Kur’ân tilâveti” de, kendisine Allah’ın yemin ettiği mukaddes ve muteber bir faaliyettir.

ac) Tertîl: “Ratile” fiilinin tef’il babından mastarı olan bu kelime, lugatte; “sıraladı, düzenledi, sözü yerli yerinde, itina ile, güzel ve uygun bir şekilde söyledi” manasına gelir. Onun için, sözü tane tane, yavaş yavaş, mühlet ile, güzel telif ve beyan ile söylemeye “tertîl-i kelâm” denir.⁸¹ Istılahta ise tertîl; “Kur’ân’ı ağır ağır, tane tane ve tecvit kaidelerine riayet ederek okumaktır.”⁸² Buna göre; Kur’ân’ın tertîli, her harfin edasının hakkını doyura doyura vererek okunmasıdır. Nazmın mana ile münasebeti, lisan fesâhati ve belâgati hakkıyla gösterilerek ruhi ve manevi bir mütabakatla, yerine göre şiddet, yerine göre yumuşaklık, yerine göre med, yerine göre kasr, yerine göre ğunne, yerine göre ızhâr, yerine göre ihfâ, yerine göre vasl, yerine

⁷⁸ Bkz. Sâffât, 37/1-4.

⁷⁹ Kılıç, Sadık, *Yemin Olsun ki*, İst. 1996, s. 17.

⁸⁰ İbn Kayyim el- Cevziyye, *et- Tibyân fî Aksâmi’l- Kur’ân*, Beyrut, 1982, s. 1.

⁸¹ Sofuoğlu, *Tefsîre Giriş*, s. 135.

⁸² Âsım Efendi, III, 1313.

göre sekte ile icra edilmelidir.⁸³ İşte, tertîl ile okumak budur.

Kur'ân-ı Kerim'de bu kelime, sadece iki ayette geçmektedir. Bir ayette, Cibril'in, Kur'ân'ı Hz. Peygambere tertîl ile (tane tane) okuduğu bildirilmekte,⁸⁴ diğer ayette ise, Hz. Peygamberin ve onun şahsında ümmetinin aynı şekilde tertîl ile okuması emredilmektedir.⁸⁵

Bu kavramları, bu şekilde sıralayıp ele aldıktan sonra, konu ile ilgili ayetlerin nasıl referans sayılacaklarına bakacak ve onların bu konuda delil kabul edilebilecek mesajlarına dikkat çekmeye çalışacağız:

b) Kur'ân'ı Salt Okumayı Direkt Bildiren ve Buna Delil Gösterilen Âyetler:

Bu ayetler, yukarıda ele aldığımız üç temel kavramın sarahaten zikredilmesinden dolayı, konu ile birinci derecede bağlantılı olma özelliğine sahip olduğundan, her bir ayetin meali, bu bölümde müstakil olarak verilecek, onlardaki ana temaya bir iki cümle ile atıflar yapılacaktır.

1) Yaratan Rabbinin adıyla oku.⁸⁶

Bu ayet, Peygambere yöneltilen ilk ilâhî hitaptır. Ayette, “İkra’/ oku” fiilinin mef’ulü mahzuftur. Müfessirlerin çoğuna göre; buradaki “oku” ifadesi ile “Kur’ân oku/ Sana indirilen vahyi oku” manası kastedilmiştir.⁸⁷ Dolayısıyla bu ayette, bütün mahlukatı yaratan yüce

⁸³ Sofuoğlu, s. 135.

⁸⁴ Furkân, 25/32.

⁸⁵ Müzzemmil, 73/4.

⁸⁶ Alak, 96/1.

⁸⁷ Bkz. Râzî, XXXII, 13. Ebu’s- Suûd, Muhammed b. Muhammed, *İrşâdü’l- Akli’s- Selîm ilâ Mezâye’l- Kur’âni’l- Kerîm (Tefsîr-i Kebîr kenarında)* İst. tsz. VIII, 616, Suyûtî, *Celâleyn*,

Rabb'in adıyla başlayarak ve O'ndan yardım dileyerek Kur'ân okunması emredilmektedir.⁸⁸

2) *Ben ancak, her şeyin sahibine ve mukaddes kıldığı bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine kulluk etmekle emrolundum, müslüman olmakla emrolundum, Kur'ân okumakla da. Artık kim doğru yolu bulmuşsa, ancak kendisi için bulmuş olur. Kim de saparsa, de ki: "Ben ancak uyarıcılardanım"*⁸⁹

Ayet-i kerime'de Hz. Peygambere, yapması emredilen üç önemli esas zikredilmektedir: Allah'a kulluk etmesi, müslüman olması, Kur'ân okuması. Ayetin siyak- sibakı göz önüne alınırsa; burada, Kur'ân okumak, "müslüman olmanın ve Allah'a kulluk etme"nin bir gereğidir denilebilir. Zira, müslüman olmak Allah'a ibadeti nasıl gerektirirse veya, Allah'a ibadet müslüman olmanın nasıl bir gereği sayılırsa, aynı şekilde, Kur'ân okumak da Allah'a ibadetin ve müslüman olmanın gereği sayılır. Ayrıca, ayetin hemen devamında, "hidayete/kurtuluşa erme - dalalete/sapıklığa düşme" hadisesinden bahsedilmesi, Peygambere yapması emredilen bu üç hususun yapılması veya terk edilmesi durumuyla orantılı olduğunu iş'ar ettirmektedir.

3) *Kitaptan sana vahyolunanı oku. Namazı da dosdoğru kıl.*⁹⁰

4) *Rabbinin kitabından sana vahyolunanı oku. Onun*

Mısır, tsz. II, 269, Süleyman b. Ömer, *el- Fütûhâtü'l- İlâhiyye (Cemel)*, Mısır, tsz. IV, 561, Bursevî, İsmâîl Hakkı, *Rûhü'l Beyân*, Mısır, 1276, I, 674, Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İst. 1938, VIII, 5948- 49.

⁸⁸ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefâsîr*, Beyrut, 1998, III, 554.

⁸⁹ Neml, 27/91.

⁹⁰ Ankebût, 29/45.

*kelimelerini deęiřtirecek hiçbir kimse yoktur.*⁹¹

Her iki ayette, vahyin mutlak manada okunması emredilmekte, ikinci ayette, bu vahyin her durum ve şartta, koruma altında olduğu bildirilmektedir. Bu da, Kur’ân okumanın, vahyin korunması için beşer tarafından alınması gereken önlemlerden birisinin ilâhî bir bildiri ile kullara öğretimidir. Birinci ayette ise, Kur’ân tilâveti, namaz ibadetinin bir rüknü olması hasebiyle namazla birlikte ele alınmakta ve Allah’ı zikretmek olan namazın en büyük ibadet olduğu vurgulanmaktadır. Namaz, alim- cahil, herkese farzdır. Okumayla, telaffuzla beraber onun manasını bilme şartı getirilseydi, namaz, sadece alimlere emredilirdi.

*5) Biz Kur’ân’ı, kalbine iyice yer etmesi için böyle yaptık ve onu tertil ile (tane tane) okuduk.*⁹²

*6) (Ey Muhammet) Kur’ân’ı tertîl ile oku.*⁹³

Bu ayetlerde, Kur’ân’ın, acele edilmeden, yavaş yavaş ve tecvit kaideleriyle okunması, Hz. Peygambere ve onun şahsında ümmetine emredilmektedir. Hz. Ali’ye “Tertîl” kelimesinin manası sorulduğunda, “Harflerin tecvidinin ve vakıflarının bilinmesidir” demiştir.⁹⁴

Burada, “Rettil” emrinden sonra “Tertîlen” mastarı ile tekit edilmesi, bu tertîlin en güzel şekilde gerçekleşmesi gerektiğini gösterir.⁹⁵ Razî, Müzzemmil suresindeki ayetin sonunda tertîl

⁹¹ Kehf, 18/27.

⁹² Furkân, 25/ 32.

⁹³ Müzzemmil, 73/4.

⁹⁴ İbn Cezerî, Ebu’l- Hayr Muhammed, *en- Neřr fi’l- Kırââtî’l Ařr*, Mısır, tsz. I, 209.

⁹⁵ Sofuoğlu, *Tefsîre Giriş*, s.135.

mastarının, emrin vücubunu tekit etmek ve Kur'ân okuyan kimseye tecvidin mutlaka lazım olduğunu göstermek için geldiğini söyler.⁹⁶

7) *Rabbin, senin ve beraberindeki bir topluluğun, mutlaka, gecenin üçte ikisine yakın bir bölümünü, bazen yarısını, bazen de üçte birini, kalkıp ibadetle geçirdiğini biliyor. Allah, geceyi ve gündüzü takdir eder. Sizin onu hesap edemeyeceğinizi bildi de sizi affetti. Öyleyse, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyunuz. Yine Allâh bilir ki; içinizden hastalar olacak, Allah'ın lutfundan rızık aramak için yer yüzünde dolaşanlar bulunacak ve diğer bir kısmı da Allâh yolunda savaşıacaklardır. Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a güzel bir ödünç takdim edin. Kendiniz için önceden ne iyilik gönderirseniz onu Allâh katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükafat olarak bulursunuz. Allah'tan bağışlanma dileyin, şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.*⁹⁷

Ayet-i kerime, Hz. Peygamberin ve ashabından bir grubun gece namazına (teheccüde) devam ettiklerini, geceyi ibadetle geçirdiklerini bildirmekte, gece ibadeti esnasında da Kur'ân'dan kendileri için kolay olan yerleri okumaları emredilmektedir. Bu emrin, aynı ayette iki defa tekerrür etmesi mübalağa ifade eder. Yani, gece ibadetine kalkıldığında mutlaka, bir miktar Kur'ân okumanın gerekliliğine işaret vardır. Ayetin devamında ise, dinin en önemli iki prensibi yer alır: Namaz ve zekat. Çünkü namaz, kul ile Rabbi arasında dinin direği, zekât da kul ile mü'minler arasında dinin direğidir.⁹⁸ Ayetin devamında, zekât ile yetinilmeyip onun dışındaki sadakalarla⁹⁹ bu

⁹⁶ Râzî, VIII, 334.

⁹⁷ Müzzemmil, 73/20.

⁹⁸ Sâbûnî, III, 445.

⁹⁹ İbn Abbas'a göre bunlar; zekâtın dışında kalan sıla-i rahim, misafir ağırlama ve benzeri

kardeşliğin iyice pekiştirilmesi vurgulanmaktadır. Sonuçta, yukarıda tek tek sayılan bu hayırlı amellerin karşılığının mutlaka verileceği vadi gelmektedir ki, “Kur’ân’dan kolay geleni okuma” da, bu hayırlı ameller arasında özellikle zikredilmiştir.

8) *Onu çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak bize aittir.*¹⁰⁰

Bu ayette Cenâb-ı Hak, Cibrîl okurken Peygamberini, Kur’ân’ı okumak ve bir an önce ezberlemek için acele ve sabırsız davranmaması konusunda uyarmış, ardından, üç şeyin garanti altında olduğunu bildirmiştir: Kur’ân’ı cem etmek, okumak, açıklamak. Yani, Kur’ân’ı satırlarda, akıl ve zihinlerde toplayıp muhafaza etmek, onu hakkıyla tilâvet etmek, onu anlaşılır bir halde açıklamak, ilâhî va’d karşılığında mutlaka gerçekleşecektir ve hiç kimse buna engel olamayacaktır. Vakıa da bunu göstermiştir.

9) *Kur’ân okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin.*¹⁰¹

Bu ve bir önceki ayet-i kerimede (Kıyâme, 18), fiili olarak ikinci bir şahıs tarafından kırâat in gerçekleştirildiği durumlarda mutlak surette, onun kıraatinin dinlenmesi emredilmektedir. Emrin zahiri vucub ifade eder. Dolayısıyla, bu ayetin gereğine göre, okunan Kur’ân’ı dinlemek vaciptir.¹⁰² Ayrıca Kur’ân okunurken susmak, ona hürmet ve saygı ifadesinin de bir göstergesidir.

10) *Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu gereği gibi*

diğer sadakalardır (Hâzin, IV, 324).

¹⁰⁰ Kıyâme, 75/16- 19.

¹⁰¹ Arâf, 7/204.

¹⁰² Râzî, IV, 501; Bursevî, I, 815.

*tilâvet ederler.*¹⁰³

Ayette geçen “kitap tilâvet edenler”den murat, ya sahabe, ya Ehl-i Kitabın Kur’ân’a iman edenleri, ya da Ehl-i Kitaptan olup kitaplarını tahrif etmeden tilâvet edenlerdir.¹⁰⁴ “Onu gereği gibi okumak”, onun mesajından gereği gibi istifade etmek manasına geleceği gibi, Kur’ân’ı, Allâh tarafından nazil olduğu şekliyle tilâvet etmek, kelimelerini değiştirmemek, hakikat dışı tevillere sürüklememek anlamını da kapsamaktadır.¹⁰⁵

*11) Kitap ehli içinde, gece saatlerinde ayakta duran, secdeye kapanarak Allah’ın ayetlerini okuyan bir topluluk da vardır.*¹⁰⁶

Bu ayet-i kerime, Ehl-i Kitaptan, İslâmiyet’i kabul ederek hayırlı işler yapanların amellerini sıralamaktadır. Onlar, gece ibadeti için kalkıp namaz kılarak, Allah’ın ayetlerini okuyarak geceyi ihya ettiklerinden, bu amelleriyle sahabe arasında seçkin bir yere sahip olmuş, Allah’ın övgüsüne mazhar kılınmış ve böyle yapanları Kur’ân, bu ayetin devamında, salihler zümresinden saymıştır.

*12) Şüphesiz, Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizlice ve açıktan Allâh yolunda harcayanlar asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler. Allah, kendilerine mükâfatlarını tam olarak versin ve kendi lutfundan daha da artırsın diye (böyle yaparlar.)*¹⁰⁷

Ayeti kerime, Allah’ın seçkin kulları arasında sayılan kimselerin

¹⁰³ Bakara, 2/121.

¹⁰⁴ Hâzin, I, 80.

¹⁰⁵ Mehmet Vehbi, *Hulâsatü’l Beyân*, İst. 1340, I, 224.

¹⁰⁶ Âl-i İmrân, 3/113.

¹⁰⁷ Fâtır, 35/29, 30.

yaptıkları hayırlı amelleri bir bir sıralamakta, bu kişilerin okudukları Kur'ân'ın, kıldıkları namazın, verdikleri sadakaların, Allâh katında bir değeri bulunduğuna dair beklenti içerisinde olmalarını, ümitsizliğe düşmemelerini tavsiye etmekte, yaptıkları bu amellerin onlara pişmanlık getirmeyeceğini, Allah'ın bu tür amellerden hoşnut olduğunu bildirmektedir. Ayetin devamında, bunları yapanlara ahirette, mutlaka karşılığının verileceği, Allah'ın lutfuna erişecekleri vadedilmekte, sonunda da bağışlanacağı müjdesi yer almaktadır.

*13) Sen, hangi işte bulunursan bulun, ona dair Kur'ân'dan ne okursan oku ve (ey insanlar) hangi şeyi yaparsanız yapın, siz ona daldığınızda biz sizi mutlaka görürüz. Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca (hatta) bu zerreden daha küçük veya daha büyük olsun, hiçbir şey Rabbinden uzak (ve gizli) olmaz. Hepsi apaçık bir kitaptadır.*¹⁰⁸

Bu ayette, kişinin yaptığı bütün amellerin, özellikle de Kur'ân tilâveti gibi yapılan her hayırlı işin kayıt altına alındığı, buna şahitler tutulduğu bildirilmektedir. Peygamber hakkında her şeye, içinde Kur'ân okunan her meclise, kişinin işlediği her amele, kendilerini kaptırdıkları her söze Allâh şahittir.¹⁰⁹ Ayette, tehditle müjde iç içedir. Kur'ân tilâveti gibi iyi işler, salih ameller yapanlar için ayet-i kerime müjde içerirken, kötü ve çirkin işler yapanlar için de tehdit ifade etmektedir.

c) Konunun Kıyas Edileceği Diğer Nasslar:

Bu başlık altında ele alınacak ayetler ise, Kur'ân okumakla ilgili

¹⁰⁸ Yûnus, 10/61.

¹⁰⁹ Derveze, İzzet, *et- Tefsîrü'l- Hadîs*, çev. Ahmet Çelen, Mehmet Çelen, Ekrem Demir, İst. 1997, II, 426.

olan yukarıdaki kavramların bizzat bulunmadığı, ancak, Kur’ân okumayı teşvik eden ve bunun bir değer olduğunu iş’ar ettiren manalar içermiş olmaları hasebiyle bu konu hakkında delil sayılabilecek türdeki ayetlerdir.

1) *Göremedin mi, Allâh güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz) kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir (.....) Allâh iman edenleri hem dünya hayatında, hem de ahirette sabit bir sözle sağlamlaştırır.*¹¹⁰

2) *Güzel söz, ancak O’na yükselir. Onu da salih amel yükseltir.*¹¹¹

Bu iki ayet-i kerimede, “kelime-i tayyibe/güzel söz” den bahsedilmekte, birinde bu, darb-ı mesel olarak “şecer-i tayyibe/güzel bir ağaç”a benzetilirken, diğerinde, bunun Allah’a yükselmesinden söz edilmektedir. Her ne kadar İbn Abbâs’tan, “kelime-i tayyibe”nin, “Lâ ilâhe illallâh” olduğu nakledilmişse de,¹¹² bu lafız mutlaklıktır. Kur’ân okumak, tesbih, hamd ve tevbe istiğfar etmek gibi, her güzel söz bunun şumulüne girer.¹¹³ Buna göre; “kelime-i tayyibe”nin sağlam ve yemiş veren bir ağaca benzetilmesi ve Allah’a yükseltilmesi yanında, sözlerin en güzeli¹¹⁴ ve en yücesi olan Allah’ın sözünün¹¹⁵, yani Kur’ân’ın dillerden dökülüp tilâvet edilmesi, “kelime-i tayyibe” kapsamına girip Allâh katına yükselmesine, O’nun indinde hüsn-i kabul görmesine müstehak olmaz mı?

¹¹⁰ İbrâhim, 14/24- 27.

¹¹¹ Fâtır, 35/10.

¹¹² Hâzin, III, 76.

¹¹³ Bursevî, II, 271.

¹¹⁴ Zümer, 39/23.

¹¹⁵ Tevbe, 9/40.

3) *İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında, (söylediklerini) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.*¹¹⁶

Ayette, ağızdan dökülen her bir sözün melekler tarafından zapt-ü rapt altına alındığı, amel defterlerine kaydedildiği bildirilmektedir. İyilik ve kötülük namına sarf edilen her söz kayıt altına alındığına göre, Kur'ân'ı tilâvet edenlerin bu sarf ettikleri telaffuzlarının da melekler tarafından kaydedilip, ahirette açılmak üzere amel defterlerinde muhafaza edildiğini göstermektedir.

4) *Kim bir hasene/iyilik getirirse ona, ondan daha hayırlısı vardır*¹¹⁷

5) *Kim bir hasene/ iyilik getirirse ona, benzeri on katı vardır.*¹¹⁸

Bu iki ayette; bir iyilik yapana karşılık Allâh ona, ondan daha hayırlısıyla veya on katı (misli) ile mukabelede bulunacağını vadetmiştir. Hadis-i şerifte de¹¹⁹, Kur'ân'dan bir harf okumanın bile bir hasene/iyilik olduğu zikredildiğine göre, Kur'ân tilâveti esnasında gerçekleşen her bir telaffuz ayrı bir hasene, ayrı bir değer anlamına gelmektedir.

6) *Şüphesiz, o zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik biz. Onun koruyucusu da elbette ki biziz.*¹²⁰

Bu ayette, Kur'ân'ın her türlü tehlike ve saldırılara karşı korunacağı ve muhafaza altına alınacağı bildirilmektedir. Kur'ân'ın

¹¹⁶ Kâf, 50/18.

¹¹⁷ Neml, 27/89.

¹¹⁸ En'âm, 6/160.

¹¹⁹ Tirmizî, Muhammed b. İsâ, *el- Câmiu's- Sahîh*, Fedâilü'l- Kur'ân, 16, Hadis No: 2910. Mısır, tsz. V, 175; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah, *es- Sünen*, Fedâilü'l- Kur'ân, 1, Hadis No:3311. Mısır, tsz. II, 429.

¹²⁰ Hicr, 15/9.

korunması denilince, öncelikle akla gelen tedbirler; okuma- telaffuz (kırâat, tilâvet) eksenli koruma, bellek (hıfz) eksenli koruma, yazım (kitâbet) eksenli koruma, iletim (tebliğ) eksenli koruma, denetim eksenli koruma olarak sıralanabilir.¹²¹ Kıraat eksenli koruma da iki yönlü bir tedbir söz konusudur: Biri, Kur’ân’ın indirildiği ve Hz. Peygamber tarafından okunduğu gibi doğru okunuşunun muhafaza edilmesi. Diğeri, Kur’ân’ın yazılı metninin tahrif ve tağyirden (ezberlemek yoluyla) korunması.

*7) Allah, sözün en güzelini; ayetleri (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri ondan dolayı ürperir. Sonra, derileri de kalpleri de Allah’ın zikrine karşı yumuşar.*¹²²

Bu ayet-i kerime, Kur’ân tilâvetinin ruha ve kalbe olan etkili tesirinden haber vermektedir. Kur’ân’ın, “sözün en güzeli” olması iki açıdandır: Birincisi, lafız (fesahat-belâgat, tilâvet), diğeri de mana (içeriği) yönündendir.¹²³ Allah’tan korktukları ve kelamına saygı gösterdikleri için Kur’ân ayetleri okunurken mü’minleri bir korku sarar ve onları bir ürperme alır. Rahmet ve ihsan ayetlerini işittiklerinde ise, derileri ve kalpleri yumuşar.¹²⁴ Bu ayetin yorumunda İbn Kesîr şöyle der: “Bunlar, Allah’ın kelamını dinlediklerinde iyi kimselerin sıfatıdır. (...) Onlar, okunan Kur’ân’ı dinlemekle bazı yönlerden inkarcılara muhalefet etmiş olurlar. Bunlardan birisi de şudur: Müminler, Kur’ân tilâveti dinle(yerek ruhi gıdalarını elde

¹²¹ Geniş bilgi için bkz. Elik, Hasan, *Kur’ân’ın Korunmuşluğu Üzerine*, s. 161 vd.

¹²² Zümer, 39/23.

¹²³ Hâzin, IV, 53.

¹²⁴ Hâzin, IV, 53; Neseff, Abdullah b. Ahmed, *Medârik*, (Hâzin kenarında), IV, 53.

ed)erler. Ona inanmayanlar ise, (kuru kuruya) şarkı ve şiir nağmelerinden başka bir şey dinlemezler.”¹²⁵

8) *Mü'minler ancak onlardır ki, Allâh anıldığı zaman kalpleri titrer.*¹²⁶

9) *Onlar, iman edenlerdir ve Allah'ın zikri ile kalpleri mutmain olanlardır. Bilin ki kalpler, ancak Allah'ı zikirle mutmain olur.*¹²⁷

İbn Abbâs'a göre; bu son ayet, “Kur’ân dinledikleri zaman onların kalpleri huşu duyar ve mutmain olur” manasındadır. Bu iki ayet-i kerimenin birincisinde, kalplerin titremesinden, ikincisinde ise, kalplerin mutmain olması/huzura kavuşmasından bahsedilir. Bunlar birbirinin zıddı olduğuna göre bu ayetler ne anlama gelir? Bu şu demektir: Onlar, (Kur’ân tilâveti esnasında) Allah’ın azabını hatırlayıp günaha düşmekten tam emin olamayınca, Allah, onları, “kalpleri ürperen kimseler” diye tavsif etmiştir. Allah’ın mükâfat ve rahmet vaadlerini hatırladıkları zaman ise, kalpleri buna meyletmiş ve huzura kavuşmuş olur. Bu iki durum birbirine aykırı değildir. Çünkü, kalbin titremesi, Allah’ın azap ve cezasının hatırlanması, mutmain oluşu da ilâhî mükafatın hatırlanması sebebiyledir.¹²⁸

II) Kur’ân’ı Salt Okumanın Sünnetten Referansları:

Hadis kaynaklarında başlı başına bir bölüm olarak yer alan,¹²⁹ sonraki dönemlerde müstakil eserler halinde ortaya çıkan “Fedâilü’l-Kur’ân/ Kur’ân’ın faziletleri” ile ilgili çalışmalar, bu ve benzeri

¹²⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrü’l Kur’âni’l Azîm*, Mısır, tsz. VII, 85.

¹²⁶ Enfâl, 8/2.

¹²⁷ Ra’ d, 13/28.

¹²⁸ Râzî, IV, 511.

¹²⁹ Bkz. Buhârî, *Fedâilü’l Kur’ân*, VI, 96 vd; Tirmizî, *Fedâilü’l- Kur’ân*, V, 184. vd; Dârimî, *Fedâilü’l- Kur’ân*, II, 441. vd.

isimler altında¹³⁰ Kur'ân tilâvetiyle ilgili çeşitli konuları ve bunlar hakkında varid olan rivayetleri, kendi bünyesinde barındırma yönüyle, kıraat literatüründe son derece önemli ve vazgeçilmez bir yere sahiptirler. Bu eserler, kıraat ve tilâvet alanında değişik konularla birlikte, Kur'ân'ı salt okumanın değeriyle ilgili oldukça zengin malzemeler ihtiva eder. Bu malzemeler, başlangıçtan günümüze kadar, Kur'ân tilâvetinin toplumsal alanda hızlı bir şekilde yayılmasına ve kabul görmesine katkıda bulunmuş, zamanla sistemleşerek sosyal yaşantıda kurumsal aktiviteler haline gelmesine vesile olmuştur.

Bu eserlerde zikredilen rivayetler, genellikle şu başlıklara konu olmuştur:

Müdâresetü (Muârazatü)'n- Nebî ve Cibrîli'l- Kur'ân/ Cibrîl (a.s.) ile Hz. Peygamberin karşılıklı Kur'ân okumaları.

el- Kurrâ min Ashabi'n- Nebî/ Peygamberin ashabından meşhur olan Kur'ân üstadları.

Fadlû Kırâati'l- Kur'ân/ Kur'ân okumanın fazileti.

Fadlû Kârîi'l- Kur'ân/ Kur'ân okuyanın fazileti.

Fadlû men Tealleme'l- Kur'ân/ Kur'ân öğrenmenin fazileti.

Hüsni's-Savt bi- Kırâati'l- Kur'ân/ Kur'ân kıraatinde Güzel Ses; Kur'ân'ın güzel sesle okunması.

¹³⁰ Meselâ bkz. İbn Kesîr, *Fedâilü'l Kur'ân*; Rıdvân Muhammed Rıdvân, *Fedâilü'l- Kur'ân*, Beyrut, tsz.; Suyûtî, Celâleddin, *Âdâbu Tilâveti'l Kur'ân*, Beyrut, 1987; Âcurrî, Ebû Bekr, Muhammed b. Hüseyin, *Ahlâku Hameleti'l Kur'ân*, Beyrut, 1987; Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ, *et- Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l- Kur'ân*; Karaçam, İsmail, *Kur'ân'ı Kerîm'in Faziletleri*, Yıldırım, Zeki, "Kur'ân'ı Kerîm'in Faziletleri", *Atatürk Üniv.İlahiyat Fak.Dergisi*, sy. 9 (1990), s.395 - 401.

Fadlû İstimâi'l- Kur'ân/ Kur'ân dinlemenin fazileti.¹³¹

Bu maddeleri çoğaltmak mümkündür. Bu başlıklar altında ele alınan rivayetlerin her biri, Kur'ân'ı salt okumanın ayrı bir değer olduğuna vurgu yapan son derece önemli malzemelerdir.

Bu konuya sünnetten referans olarak, yukarıda maddeleştirerek sunduğumuz başlıklardan sadece ikisi ile, yani, Kur'ân okumanın ve Kur'ân okuyanın üstünlüğü ile ilgili hadislerden birkaç örnek sunmak yeterli olur kanaatindeyiz. Zira, bu hadisleri referans alıp yorumlamakla, benzeri diğer birçok hadis-i şerifte de bu bağlamda değerlendirme ortamı hazırlanmış olur.

*1) Allah'ın kitabından bir harf okuyana bir hasene/iyilik vardır. Bir haseneye on misliyle karşılık verilir. (Dikkat edin) “Elif- Lam-Mim bir harftir” demiyorum. Fakat, “Elif” bir harftir, “Lam” bir harftir, “Mim” bir harftir.*¹³²

Bu hadis-i şerif, Kur'ân'ın salt okunmasında elde edilecek değeri bildiren en güçlü delillerden biridir. Hadiste, dikkati çeken bazı önemli noktalar vardır: Öncelikle, burada tek bir harfin telaffuzundan bahsedilmektedir. Tek bir harf, müstakil olarak zikredildiğinde hiçbir mana ifade etmez. Halbuki bu hadiste, telaffuz edilen bir harfin bile bir iyilikle karşılık bulacağı, özellikle vurgulanmaktadır. Hz. Peygamber bazen, söylediği sözün, yanlış veya eksik anlaşılması gerektiği durumlarda, önemine binaen yeterince izaha ihtiyaç duyar (mücmeli beyan), böylece tereddütlere mahal bırakmazdı. Bu hadis-i

¹³¹ Meselâ bkz. İbn Kesîr, *Fedâilü'l Kur'ân*, s. 83 vd; Nevevî, *et- Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l- Kur'ân*, s. 17 vd; Rıdvan Muhammet Rıdvan, *Fedâilü'l- Kur'ân*, s. 11 vd.

¹³² Tirmizî, *Fedâilü'l- Kur'ân*, 16, Hadis No: 2910, V, 175; Dârimî, *Fedâilü'l Kur'ân*, 1, Hadis No: 3311, II, 429.

şerifte de böyle bir özellik vardır. Zikrettiği “harf” lafzını izaha ihtiyaç duyan Hz. Peygamber, hadisin devamında bu kapalılığı gidererek bir örneklendirme ile meseleyi vuzuha kavuşturmuş ve tefsir ilminde “hurûf-i mukatta‘a” diye bilinen “Elif- Lâm- Mîm” harflerini özellikle seçmiştir. Bu harfler, çoğu tefsir kaynaklarında, “manası bilinmeyen ve Allâh indinde saklı tutulan lafızlar” manasına gelen “Allahü a‘lem bi- murâdih” denilerek olduğu gibi bırakılmış, bunlarda hiçbir yorum yapılmamıştır. İşte, Hz. Peygamberin özellikle bu harfleri misal vermesi manidardır. Buradan hareketle denebilir ki; eğer Kur’ân tilâvetinde mananın bilinmesi mutlak olarak şart olsaydı, Hz. Peygamber, manası bilinmeyen harflerin tilâvet edilmesini temsil getirmez, manası anlaşılan ve bilinen bir kelimeyi örnek göstererek meseleye açıklık getirirdi. Durum böyle olunca; manası bilinsin veya bilinmesin, her durumda yapılan tilâvetin mutlak surette bir değerle karşılık bulacağına bariz bir dikkat çekme vardır.

2) *Kur’ân okuma hususunda mahir olan, itaatkar meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde, kekeleyerek Kur’ân okuyana ise iki ecir vardır.*¹³³

Bu hadis-i şerif de, Kur’ân’ın salt okunmasındaki değeri gösteren en güçlü delillerden biridir. Zira hadiste, Kur’ân okuma konusunda, kabiliyetine göre iki tip insana atıf yapılmaktadır. Bunlardan; bu konuda meleke kesbetmiş mahir okuyucular övgüye layık görülerek itaatkar meleklerle denk tutulmuş, kapasitesi olmayıp okumakta zorlanan kimseler ise, okuduğu Kur’ân’a ve çektiği

¹³³ Müslim, *Sahîh*, Mısır, 1375, Salâtü’l Müsâfirîn, 38, Hadis No: 244, I, 549- 550; Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as es- Sicistanî, *Sünen*, Suriye, 1969, Salât, (Vitr), 349, Hadis No: 1452, II, 148; Tirmizî, Fedâilü’l Kur’ân, 13, Hadis No: 2904, V, 171; İbn Mâce, Edeb, 52, Hadis No: 3779, II, 1242; Dârimî, Fedâilü’l Kur’ân, 11, Hadis No: 3371, II, 444.

sıkıntıya karşılık iki ecirle ödüllendirilmiştir. Hadiste dikkati çeken en önemli nokta, kekeleymeden kinaye olarak zikredilen “Tete‘te‘a-yetete‘te‘u” fiilidir, bu da, tereddüt ve meşakkatle okumak demektir.¹³⁴ Bu fiilin özellikle kullanılması, kapasitesiz bir kişinin, Kur’ân okuduğu esnada, bir kelimedede takıldığını, onu telaffuz etmekte son derece zorlandığını göstermek içindir. Böyle bir kimsenin, değil manasını kavramak, okumayı bile doğru dürüst gerçekleştiremediği ortadadır. Böyle olmasına rağmen Hz. Peygamber, bu kişinin yapmaya çalıştığı tilâveti samimi bir gayret ve çaba olarak değerlendirmekte, bu şekilde bunu, hadisinde de belirttiği gibi ecre müstehak görmektedir.

Kur’ân okumakta mahareti olan kimsenin, hıfzının zayıflığı sebebiyle, Kur’ân tilâvetinde güçlük çeken kimseden daha faziletli olduğu hakkında alimlerin ittifakı vardır.¹³⁵ Hadis-i şerifte, zorluk çekmek suretiyle Kur’ân okumaya çalışana iki ecrin verileceği, okumakta mahir olana sevapta da yetişemeyeceğini göstermektedir. Çünkü, okumakta mahareti olan, meleklerle beraber ve ecirleri de çok fazladır.¹³⁶

3) *Kur’ân’ı sesli okuyan, sadakasını açıktan veren; sessiz okuyan da, sadakasını gizli veren gibidir.*¹³⁷

Bu hadiste, Kur’ân okuma, sadaka vermeye benzetilmektedir. Sadaka malın, söz ise lisanın tasarrufu olması hasebiyle, her ikisi arasında bir benzerliğe dikkat çekilmekte, böylece, (zekât gibi) farz olan malî bir ibadete, bedenî ibadet olarak Kur’ân tilâveti denk

¹³⁴ Davudoğlu, IV, 359.

¹³⁵ Karaçam, İsmail, *Kur’ân-ı Kerîm’in Fazîletleri ve Okunma Kaideleri*, İst. 1991, s. 85.

¹³⁶ Nevevi, *Sahîh-i Müslim bi- Şerhi’n- Nevevî*, Mısır, 1348, VI, 84.

¹³⁷ Tirmizî, *Fedâil’l- Kur’ân*, 20, Hadis No: 2919, V, 180.

tutulmaktadır.

Bir ayet-i kerimede,¹³⁸ gece- gündüz, gizli- aşikâr sadaka verenlerin, Rableri indinde mutlaka bir ecir ve sevapla karşılaşacakları, kıyamette de bu kimselerin korku ve hüzne kapılmayacakları garanti edilirken; bu hadiste de, gizli ve aşikâr Kur’ân tilâveti yapanların onlara benzediği bildirilerek, bunların da aynı karşılığı bulacakları, yani, Rableri indinde bir ecre nail olacakları ve ahiretteki korkudan emin olacakları müjdesi verilmektedir.

4) *Kur’ân sahibine (ahirette) şöyle denilecektir: “Oku, yüksel. Dünyada iken tertîl ile (tane tane) okuduğun gibi burada da oku. Varacağın yer, okuyacağın en son ayetin bulunduğu (gerektirdiği) yerdir.”*¹³⁹

Bu hadis, ahiret hayatında hesapların görüleceği zamanda, dünyada iken Kur’ân tilâvetine özen gösteren kimselerin bu tilâvetlerini aynı şekilde yerine getireceklerini, karşılığında, kendilerine bahşedilecek makamın buna göre tayin edileceğini bildirmektedir. Ahirette, “Kur’ân’ı oku” emrinin verilmesi, Kur’ân tilâvetinin, onun manasının bilinmesi şartına bağlı olmadığına delalet eder. Zira, ahirette böyle bir emre muhatap olan kişiden, onu orada, sadece, salt bir okuyuşla gerçekleştirmesinin istenmesi anlaşılır. Çünkü ahiret hayatı, Kur’ân’ın manasının bilinmesi ve anlaşılması beklenen bir ortam değildir. Ahiret yurdunda vuku bulacağı bildirilen böyle (salt) bir okuyuşun, dünya hayatında icra edilen Kur’ân tilâvetine benzetilmesi, dünyada iken bu şekilde gerçekleştirilen

¹³⁸ Bakara, 2/274.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, Salât, (Vitr), 355, Hadis No:1464, II, 153; Tirmizî, Fedâilü’l Kur’ân, 18, Hadis No: 2914, V, 177; İbn Mâce, Edeb, 52, Hadis No: 3780, II, 1242; İbn Hanbel, Müsned, II, 192, 471.

Kur'ân tilâvetinin de bir değer ve sevap ifade ettiğini göstermektedir.

5) *Ancak iki kişiye haset edilir: Birisi, Allâh ona Kur'ân öğretmiştir de o da, gece- gündüz onu okur. Ta ki, komşusu onun okumasını iştir ve şöyle der: “Keşke, ona verilen bana da verilseydi, ben de onun gibi okusaydım. (.....)”*¹⁴⁰

Hadiste zikredilen hasedin iki manası vardır: Umûmî manasınca haset, bir kimsenin elindeki nimetin zevalini ve kendisine geçmesini istemektir ki, İslâm'da bu kötülenmiştir. Hasedin bir de husûsî manası vardır ki, o da, başkasının elindeki nimetin benzerinin kendisinde de olmasını istemektir ki, buna diğer bir ifadeyle *gıpta* denir ve caiz olan da budur. İşte, hadiste tecviz edilen haset, bu hususi manada olan hasettir.¹⁴¹

Hadis-i şerife göre; Kur'ân okumada mahir olup da gece- gündüz evinde, sesli bir şekilde tilâvet eden kişiye gıpta edilir. Burada, okuyuşuna dikkat çekilen şahsın, Kur'ân tilâvetini salt bir okuyuşla yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü, Kur'ân'ı dinleyen kişi (komşu), diğerinin, Kur'ân'ın manasına vakıf olarak okumasına değil, lafızlardaki o güzel telaffuzuna ve bunu güzel sesle süsleyerek okumasına imrenmektedir. Böylece bu durum, Hz. Peygamberin ifadesiyle somutlaştırılarak kıymete değer görülmüştür.

6) *Kur'ân hafızının misali, bağlı olan devenin sahibi gibidir. Eğer onu muhafaza ederse tutabilir. Şayet onu bırakırsa kaçır gider.*¹⁴²

Hadiste, Kur'ân'ın ezberde tutulması, devenin bağlanmak

¹⁴⁰ Buhârî, Fedâilü'l Kur'ân, 20, VI,108.

¹⁴¹ Sofuoğlu, Mehmed, *Müslim Tercemesi*, İst.1386, II, 460.

¹⁴² Buhârî, Fedâilü'l Kur'ân, 23, VI, 109; Davudoğlu, IV, 340.

suretiyle korunmasına benzetilmiş, bu koruma da, onun lafızlarının sıkça tekrar edilip okunmasına bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle; devenin kaçması¹⁴³ nasıl ipinin çözülmesiyle vuku bulur ise, Kur’ân’ın da unutulması, onun tilâvetinin terk edilmesiyle vaki olur.¹⁴⁴

Bu hadis-i şerifler, çeşitli vesilelerle Hz. Peygamber tarafından farklı zamanlarda ve mekanlarda dile getirilmiş, böylece o, ashabını bu konuda daha duyarlı davranması için motive etmiştir. Sahabe ve ondan sonra gelenler de, bu uyarıları dikkate almış, zahiri manasıyla değerlendirerek bu hadisler gereğince amel etme hususunda kendilerini sorumlu hissetmişlerdir.¹⁴⁵ Aktardığımız bu hadis-i şeriflerin bile, bu konunun yeterince vuzuha kavuşmuş olmasına yeteceği kanaatindeyiz. Ancak, sahabenin kendi özel yaşantısında bu konu ile alakalı münferit birtakım olaylar yaşamış olması, Kur’ân’ı salt okumanın değerine ayrı bir katkıda bulunmaktadır. Buhârî ve Müslim’de şu rivayet yer almaktadır: Useyd b. Hudayr, bir gece Bakara suresini okuyordu. Atı da yanında bağlıydı. Kur’ân okurken aniden at depreşmeye başladı. Useyd susunca at sakinleşti. Tekrar okumaya başladı, at yine şahlandı. Useyd sustu, at da sakinleşti. Useyd bir daha okumaya başlayınca, at yine hırçınlaştı. O da

¹⁴³ Hadis-i şerifte, devenin özellikle teşbih için zikredilmesi, hayvanlar içinde kaçmaya en fazla teşebbüs eden ve kaçtıktan sonra da son derece güçlükle yakalanan hayvan olduğu içindir (Davudoğlu, IV, 341).

¹⁴⁴ Kur’ân metninin/lafızlarının bolca tekrar edilmesi, onun ezberde tutulmasında son derece önemli bir yere sahiptir. Yukarıdaki hadis-i şerifte de buna özellikle vurgu yapıldığı gibi, diğer birçok hadis-i şeriflerde, Kur’ân’ın ezberlenmesine teşvik edilmiş, ezberlendikten sonra unutulması ile ilgili de oldukça tehdit içeren ifadelere yer verilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Yıldırım, Zeki, “Kur’ân’ın Ezberlenip Unutulması”, *Atatürk Üniv.İlâhiyat Fak. Dergisi* sy. 11(1999), s. 459- 468.

¹⁴⁵ Hz. Osman’dan, Nebi (s.a.v.)’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Sizin en hayırlınız Kur’ân’ı öğrenen ve öğretenidir” (Buhârî, VI, 108, İbn Mâce, I, 76.) Tabiinden Ebû Amr es- Sülemî (ö. 74/693), “Beni, Kûfe Camiinde Kur’ân okutmak için oturtan bu hadistir” demiş, kırk seneden fazla orada Kur’ân okutmakla meşgul olmuştur (İbn Cezerî, I, 3).

okumaktan vazgeçti. Oğlu Yahya'da ata yakın bir yerde yattığından, atın çocuğa bir zarar vermesinden endişe ederek çocuğu geri çekti. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birtakım şeylerin parlamakta olduğunu gördü., nihayet bunlar gözden kayboldu. Sabah olduğunda Useyd bu olayı Hz. Peygambere anlatınca, Peygamber ona, "Oku ey Hudayr oğlu. (...) Bilir misin o gördüklerin neydi?" dedi. O da "Hayır" diye cevap verince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Onlar meleklerdi. Senin Kur'ân okuyuş sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi ve insanlar da onları seyrederdi."¹⁴⁶

Burada dikkat çeken husus, meleklerin, gökten bu tilâvete inmeleridir. Onların Kur'ân'ın manasını öğrenmek veya anlamak amacıyla indiklerini iddia etmek saflık olur. Onların bu inişlerinde, Kur'ân'ın, ehli tarafından okunması sonucu oluşan manevi atmosferi yaşama, lafızlardaki o ahenkli terennümü, mahir olanın ağzından dinleme maksadı vardır. Peygamberin, "Oku ey Hudayr oğlu" demesi de bunu gösterir.

İlk defa karşılaştıkları ve yorumlayamadıkları bu ve benzeri olayları Peygambere arz eden sahabe, onun bu olayları vuzuha kavuşturması karşısında heyecanlarını gizleyememişler, böylece Peygamberin fiili ve sözlü onayı ile Kur'ân tilâvetini düzenli olarak hayatlarının bir bölümüne yerleştirme gayreti içerisine girmişlerdir.

Sonuç olarak Kur'ân'ı salt okuma -yani manası bilinsin veya bilinmesin- onu tilâvet etme; pratikte ne getirir, ne götürür? Bireysel ve toplumsal açıdan insanlara ne katkı sağlar?

¹⁴⁶ Buhârî, Fedâilü'l- Kur'ân, 15, VI, 106; Davudoğlu, IV, 353- 354.

Öncelikle şunu önemle vurgulayalım ki; Kur'ân'ı salt bir okuyuş, insan hayatına yerleştirilmesi birinci esas olarak görülen bir vakıa olmadığı gibi, kişileri, onun mesajını kavrama ortamından uzaklaştırmayı amaçlayan bir gayret, sırf nağmeleriyle ruhu galeyana getiren bir enstrüman, adet haline getirilen rutin toplantıların ve törenlerin vazgeçilmez merasim programı, örf halini almış gelenek ve göreneklerin, bazı bid'atların yaşatılması için icra edilen bir faaliyet olarak asla görülemez. Bu konuda oluşan kötü örnekler diğerleri için numune olamazlar. (Su-i misal, emsal teşkil etmez)

Kötü örnek olanları, Kur'ân namına tenkit etme hakkına sahip olduğumuz gibi; bunları, Kur'ân tilâvetini hakkıyla yani, samimiyetle, Allah'ın rızasına nail olma niyetiyle yerine getirenlere karşı numune göstererek, Kur'ân tilâvetinden engelleyenleri eleştirme hakkına da sahibiz. Şüphesiz Kur'ân'ı anlama ve yaşama birinci gayedir. Bu gaye gerçekleştiği andan itibaren Kur'ân'la olan irtibat bağlarının tek tek devreye girmesi gayet tabiidir. Kur'ân'ı salt okuma da bu bağlardan biridir. Bunun aksi de söz konusu olabilir. Böyle bir okuyuş, eğer onu anlama veya ona uyma noktasına götürüyorsa bu, o kimse için zaten dini bir vecibe olmuş olur. Dolayısıyla, bu tür okuyuşlar, hedef saptırma değil, aksine, hedef tespitin ta kendisi sayılır. Bunun yanında, bu olayı soyut bir şekilde değerlendirip, toplumsal vakıaları ve değerleri göz önüne almadan engellemeye ve tenkit etmeye çalışmak da, bir o kadar yanlıştır ve tehlikelidir. Çünkü, Kur'ân tilâveti, özellikle (cami ve benzeri yerler gibi) sosyal alana kaydırılınca, bireyleri bir birine kaynaştırarak toplumsal huzuru ve sükunu temin etme, kalbi itminana erdirme, teslimiyet ruhunu geliştirme, gelecek için güven ortamı oluşmasına zemin hazırlama, fedakarlık duygularını harekete geçirme, bütünlüğü sağlama gibi bir

özelliğe de sahiptir. Diğer taraftan Kur'ân'ın salt okunması ve ezberlenmesi, Kur'ân metninin korunması kadar, hatta ondan daha önemli olan onun telaffuzunun korunmasına yönelik en etkili beşeri önlemlerdir.¹⁴⁷ Ayrıca, bireysel ve müstakil bir ibadetin (namazın) rüknü olması açısından da buna bakılınca, Kur'ân tilâvetinin vaz geçilmez bir eylem olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Demek ki, olayın sosyolojik, psikolojik ve hukûkî birtakım boyutları vardır.

Kur'ân'ı salt okuma hakkında açık bir ayet bulunmadığı farz edilse bile, namaz içinde kıraatin farziyetini bildiren ayete kıyas edilerek veya bu konudaki hadisler esas alınarak, yahut konunun kıyas edileceği başka nasslara ve asr-ı saâdetten itibaren günümüze kadar süregelen uygulamalara dayanılarak, “Kur'ân'ın manası bilinsin veya bilinmesin, her durum ve şartta okunması ibadet anlamına gelir ve (Allâh katında) bir değer ifade eder” hükmüne varmak mümkündür.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Geniş bilgi için bkz. Elik, s.161.

¹⁴⁸ Benzer bir değerlendirme için bkz. Akpınar, Ali, “Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi”, *Cumhuriyet Üniv. İlähiyat Fak. Dergisi*, c. V, sy.1 (2003), s. 101.